

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

JALONEN SANNA-MARI
LAPSUUDEN KOKEMUSTEN VAIKUTUS MYÖHEMPÄÄN RIKOLLISUUTEEN

Kasvatuspsykologian kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatustieteiden koulutus
2016

Kasvatuspsykologian koulutus		Tekijä/Author Sanna-Mari Jalonen	
Työn nimi/Title of thesis Lapsuuden kokemusten vaikutus myöhempään rikollisuuteen			
Pääaine/Major subject Kasvatuspsykologia	Työn laji/Type of thesis Kandidaatintyö	Aika/Year 2016	Sivumäärä/No. of pages 22
Tiivistelmä/Abstract <p>Rikollisuus on yhteiskunnallinen ilmiö, jossa toimijana nähtävä henkilö luokitellaan rikolliseksi. Rikos on lainvastainen teko.</p> <p>Rikollisuutta on pyritty selittämään erilaisin teorioin ja selitysmallein, ja vuosien saatossa uudet näkökulmat ovat seuranneet toisiaan. Rikollisen käyttäytymisen syitä tarkasteltaessa nykytutkimus painottuu ihmisen perimän ja ympäristötekijöiden yhdysvaikutukseen.</p> <p>Kandidaatintyöni on kirjallisuuskatsaus, jossa aiempien tutkimuksiin sekä lähdekirjallisuuteen nojaten tarkastelen erilaisia selitysmalleja rikollisuudelle, pyrkien löytämään yhteyksiä lapsuusiän kokemusten ja myöhemmän rikollisen käyttäytymisen välille.</p>			
Asiasanat/Keywords Rikos, Rikollinen, Rikollisuus, Lapsuus			

Sisällysluettelo

Johdanto	4
1.Tutkimusmenetelmä	5
2. Keskeiset käsitteet ja niiden määritelmät	5
2.1 Kriminaalipsykologia.....	5
2.2 Kriminologia.....	6
2.3 Rikos ja rikollisuus.....	6
2.4 Lapsuusikä.....	7
2.5 Rikollinen.....	7
2.6 Antisosiaalisuus.....	8
2.7 Omatunto.....	8
3. Rikollisuuden selitysmalleja	8
3.1 Varhaisia selitysmalleja rikollisuudelle.....	9
3.2 Rikos ja omatunto.....	10
3.3 Itsekontrolliteoria.....	10
3.4 Ongelmat lapsuusiän psykologisessa kehityksessä.....	11
3.5 Turvaton kiintymys.....	13
3.6 Rikollisuuden biologinen selitysmalli.....	14
4. Perimän ja ympäristön yhteisvaikutus persoonallisuuden synnyssä ja rikollisuuden taustalla	14
5. Rikollisuuden kehityspolku ja suojaavat tekijät	16
6.Pohdinta	19
7. Johtopäätökset	20
8. Lähteet	22

Johdanto

Tässä työssäni tulen kirjallisuuden pohjalta tutkimaan rikollisuuden syitä ja sen erilaisia selitysmalleja. Aloitan johdattelulla lukijan aiheeseen määrittelemällä myöhemmin käyttämiäni käsitteitä, sekä alustamalla mistä rikollisuuden tutkimuksessa on kyse.

Tein työni kahdessa vaiheessa; ensiksi proseminaarityönä joka oli kirjallisuuteen pohjautuva yleisluontoinen katsaus siitä miten rikollisuutta ja rikoksentekijöitä on tutkittu, ja millaisia selitysmalleja tutkimukset tarjoavat rikolliselle käyttäytymiselle. Tämän jälkeen perehdyin aiempiin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin sekä kirjallisuuteen tarkemmin, ja syvensin työtäni kandidaatin tutkielmaksi.

Työssäni tulen pohjustamaan rikollisuuden selitysmalleja varhaisimmista aina nykytutkimukseen saakka, jossa perimän ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutukselle annetaan suuri arvo ihmisen käyttäytymistä tutkittaessa.

Tavoitteenani on alusta asti ollut edetä loogisesti proseminaarityöstä pro gradu - tutkielmaan asti, jolloin sisällytän työhöni myös empiirisen osion haastattelujen muodossa. Kandidaatin tutkielmani on näin ollen teoriapohja gradulle, jossa rikoksentekijöiden omat kokemukset ja näkemykset varhaisen elinympäristön ja olosuhteiden vaikutuksesta myöhempään valintoihin pääsevät paremmin esiin.

Vaikka rikolliselle käyttäytymiselle ei ole yksiselitteistä teoriaa, on silti useita tutkimuksia jotka puhuvat sen puolesta, että lapsuuden traumaattisilla kokemuksilla ja laiminlyönnillä on yhteyttä myöhempään rikollisuuteen. Tästä syystä sisällytin työhöni myös kehityspsykologista näkökulmaa siitä, millainen on tasapainoinen kasvuympäristö lapselle, ja millaisia ongelmia myöhemmissä elämänvaiheissa on havaittu terveelle kehitykselle epäsuotuisassa ympäristössä eläneillä lapsilla.

1. Tutkimusmenetelmä

Kandintyöni on kirjallisuuskatsaus, jossa tutkimani aineiston eli kirjallisuuden ja aiempin tutkimusten oerusteella pyrin muodostamaan kokonaiskuvan siitä, mitä on rikollisuus, ja mitkä tekijät henkilön historiassa saattavat ohajata tai altistaa rikolliselle käyttäytymiselle.

Pro gradu –tutkielmassani aion käyttää empiirisen aineistonkeruussa joko avointa teemahaastattelua tai haastattelulomaketta, ja käyttää keräämäni aineistoon sisällönanalyysia, erotellen samanlaisuudet ja erilaisuudet, ja saada näin tuloksia siitä onko rikoksiin aikuisiällä syyllistyneiden henkilöiden lapsuusiän tapahtumissa, olosuhteissa ja kokemuksissa samankaltaisuuksia tai yhtäläisyyksiä.

2. Keskeiset käsitteet ja niiden määritelmät

Työssäni tulen mainitsemaan ja käyttämään toistuvasti tiettyjä käsitteitä, joita seuraavassa avaan lukemisen ja tekstini ymmärtämisen helpottamiseksi. Käsitteiden määrittelyn tarkoitus on avata termit sellaisina kuin minä tulen työssäni ne ymmärtämään ja niitä käyttämään. Tieteellisen tekstin lukemista helpottaa se, ettei lukijan tarvitse arvailla mitä kulloinkin kirjoittaja tarkoittaa jollain käsitteellä, joka eri yhteyksissä on mahdollista ymmärtää eri tavoin.

2.1 Kriminaalipsykologia

Rikollisuuden psykologiaa, kriminaalipsykologiaa, voidaan pitää psykologian eri sovellusalueita integroivana psykologisena lähestymistapana rikollisuuteen. Tutkimuskohteina ovat rikollinen käyttäytyminen sekä rikosentekijät. Esimerkkeinä psykologian eri sovellusalojen käytöstä kriminaalipsykologiassa voidaan mainita esimerkiksi kehityspsykologia jonka avulla voidaan tarkastella rikollista kehitystä, persoonallisuuspsykologia joka tarkastelee rikollisen persoonallisuuden piirteitä ja kliininen psykologia joka tutkii rikosentekijän mielentilaa. Kriminaalipsykologiassa rikollisuutta lähestytään psykologisena ilmiönä. Kriminaalipsykologisen tutkimuksen avulla on pyritty vastaamaan

kysymykseen rikollisen käyttäytymisen syistä, kehityksestä ja yksilöllisistä eroista. (Haapasalo, 2008, s. 16.)

Koska työni painottuu ihmisen rikollisen käyttäytymisen syiden tarkasteluun, on kriminaalipsykologia - termin avaaminen tässä yhteydessä aiheellista vaikkeen sitä jatkossa tule usein käyttämään.

2.2 Kriminologia

Kriminologia on tieteenala joka tutkii rikoskäyttäytymistä ja sen herättämiä reaktioita yhteiskunnallisella ja yksilöllisellä tasolla. Kriminologia pyrkii hahmottamaan rikollisuuden aiheuttamia reaktioita laajasti. (Kivivuori, 2008, s. 18.)

Siinä missä kriminaalipsykologia tutkii rikollista käyttäytymistä ja rikoksentekijää, kriminologinen tutkimus suuntautuu rikokseen yhteiskunnallisena ilmiönä. Kriminologia pohjautuu psykologian sijaan paljolti sosiologiaan.

Kriminologit ovat kiinnostuneita esimerkiksi rikollisuuden esiintymisestä ja kehityksestä, rikosoikeudesta, rikosten määrän jakautumisesta ja rikosten yhteiskunnallisista selityksistä. (Laitinen & Aromaa, 2005, s. 9.)

Kriminologiassa usein esitettyjä kysymyksiä ja tutkimuskohteita ovat esimerkiksi se, määrääkö rikollisuutta perinnöllisyys vai sosiaalinen ympäristö, onko rikoksen tekijällä vapaa tahto vai onko hän ikään kuin määrätty käyttäytymään tietyllä tavalla, onko rikollinen käyttäytyminen normaalia vai onko se erityisen patologisen ihmisryhmän ominaisuus sekä se tulisiko rikoksentekijöitä ensisijaisesti rangaista vai hoitaa. (Laine, 2007, s. 13.)

Tutkielmani pohjautuu myös kriminologiaan siltä osin, että tarkastelen rikollisuuden syitä myös ympäristö- ja perinnöllisyystekijöiden kautta.

2.3 Rikos ja rikollisuus

Rikos on laissa rangaistavaksi säädetty, oikeudenvastainen teko. (Kiehelä & Hakonen, 1993, s. 3.)

Rikosta käsitteenä on käytetty yhteisnimityksenä yhteiskunnan normien vastaiselle toiminnalle, tai teoille jotka ovat vaarallisia tai haitallisia. (Laitinen & Aromaa, 1993, s. 17.) On esitetty voisiko rikollisuudeksi määritellä myös epäsosiaalisen käyttäytymisen, joka on vahingollista mutta ei laitonta. Toisaalta on olemassa lainsäädännöksiä jotka katsovat lailliseksi toiminnan, jonka monet näkisivät moraalittomana ja täten tietyllä tapaa laittomana. (Haapasalo, 2008, s. 12.)

Jollen toisin mainitse, käytän itse työssäni termejä rikos ja rikollisuus kuvaamaan tekoja jotka ovat Suomen lainvastaisia. Rikollisella käyttäytymisellä viitataan tekoon, jossa lakia on rikottu harkiten, systemaattisesti tai muutoin räikeästi. Tutkielmassani pois suljen tässäkin yhteydessä rikesakkoihin velvoittavat teot, kuten ylinopeus liikenteessä tai turvavyön käyttämättä jättäminen ajoaikana.

2.4 Lapsuusikä

Työssäni puhuttaessa lapsuusiästä tai lapsuudesta en käytä mitään virallista määritelmää jossa lapsuusikä rajattaisiin ikävuosien mukaan. Jätän kuitenkin nuorisoriikollisuuden vaille suurempaa huomiota, ja myöhemmin valikoin haastateltaviksi vain täysi-ikäisenä rikoksista tuomion saaneita henkilöitä. Työssäni huomion silti lähteinä myös tutkimuksia, jotka kohdistuvat jo alaikäisenä rikolliseen elämäntyyliin ajautuneihin henkilöihin.

Yhtäkaikki, lapsuus työssäni käsittää ihmisen varhaiset elinvuodet tarkkaa ikäkautta määrittelemättä.

2.5 Rikollinen

Määritelmäni mukaan rikollinen on henkilö, joka on oikeudessa tuomittu rikoksesta jonkin asteiseen rangaistukseen. Tulen myöhemmässä vaiheessa tutkimaan aiempien kokemusten vaikutusta rikolliseen käyttäytymiseen, ja tästä syystä rajaan yksittäisiä rikesakkoja saaneet henkilöt tutkimukseni ulkopuolelle, sillä katson että esimerkiksi satunnainen ylinopeussakko ei ole varsinaista rikollista käyttäytymistä siinä määrin, että olisi tutkielmani kannalta hedelmällistä näin ajatella.

Määritellesään rikollista henkilöä Matti Laine teoksessaan *kriminologia ja rankaisun sosiologia* toteaa myös, että esimerkiksi ohitustilanteessa keltaisen viivan ylittäjä on myös maamme lainsäädäntöä rikkova. (Laine, 2007, s. 36.) Tästä syystä rikollisia tutkittaessa on syytä avata tarkemmin, mitä omassa tutkimuksessaan rikollisella tarkoittaa ja kenet sellaiseksi luokittelee.

Pyrin empiiristä aineistoa hankkiessani valikoimaan haastateltavat mahdollisuuksien mukaan niin, että heidän rikollinen toimintansa olisi joltain osin jatkunut yhtä, satunnaista rikosta pidempään. Joko ajatuksen tasolla niin ettei henkilö näe mahdottomana toimia lainvastaisesti uudemmankin kerran, tai vaihtoehtoisesti rikosten uusijoita kuulemalla.

2.6 Antisosiaalisuus

Antisosiaaliselle persoonallisuushäiriölle on tyypillistä jatkuva piittaamattomuus omasta ja toisten turvallisuudesta sekä toisten oikeuksien loukkaaminen tuntematta katumusta. Henkilöitä joilla on tällainen persoonallisuus, kuvataan epäluotettaviksi, manipuloiviksi, kyvyttömiksi säilyttämään suhteitaan ja sekä noudattamaan sosiaalisia normeja. Tästä syystä antisosiaalinen persoonallisuus voi usein ajautua rikkomaan lakia tavoitellessaan omaa etuaan ja mielihyväänsä, välittämättä seuraamuksista.

Vaikka sosiaalinen poikkeavuus on yksi epäsosiaalisen persoonallisuuden ydinominaisuuksista, se ei silti ole synonyymi kriminaalisuudelle. Koen silti tutkielmani kannalta mielekkääksi tarkastella myös persoonallisuushäiriöiden yhteyttä rikollisuuteen, tai sitä millä osalla rikoksen tekijöistä on havaittu häiriöitä persoonallisuudessa.

2.7 Omatunto

Käsitteenä omatunto viittaa yleisesti nimityksenä kaikelle sille, joka kuvastaa yksilön tietoisia moraalisia valintoja, ja on niin ollen ikään kuin ihmisen sisäinen moraalitaju. Omatunnon tärkeitä osatekijöitä ovat syyllisyyden tunteen pelko, sekä pelko häpeän kokemuksesta ja seuraamuksista. (Mattson, 1998, s. 61.)

Pidän mielenkiintoisena tätä omantunnon käsitettä, ja ennen kaikkea sitä, miksi moraalikäsitys ja omatunto ovat niin poikkeavia yksilöiden välillä.

3. Rikollisuuden selitysmalleja

Rikollisuutta ja siihen johtavia syitä on pyritty selittämään kautta aikojen erilaisten mallien ja tutkimusten pohjalta. Yleispätevää rikollisuutta selittävää teoriaa lienee mahdotonta löytää, mutta useissa teorioissa sivutaan rikollisuutta niin, että rikollisuuden psykologiset selitysmallit voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin: (1) psykoanalyttiset selitykset, (2) kiintymyssuhdeteoria, (3) piirreteoreettinen lähestymistapa, (4) rikollisuuden kehityspolkua koskevat kehityspsykologiset näkemykset, (5) rikollisuuden biososiaaliset kehitysmallit ja (6) rikollisuuden traumamalli. (Haapasalo, 2008, s. 28.)

Seuraavassa avaan muutamia rikollisuuden selitysmalleja sekä tulkintoja rikollisuuteen johtavista tekijöistä.

3.1 Varhaisia selitysmalleja rikollisuudelle

Kriminologian isänä pidetty Cesare Lombroso (1835-1909) tutki rikollisuuden syntyä vahvasti luonnontieteiden, erityisesti biologian ja evoluutioteorian kautta. Hänen mukaansa rikollisuus oli eräänlaista ihmisen kehityksen taantumaa, palaamista takaisin primitiiviselle kehitysasteelle.

Työskennellessään vankilalääkärinä ja tutkiessaan vankien sekä ei-rikollisten fysiologisia ominaisuuksia Lombroso teki mielestään mullistavan havainnon: Rikolliset poikkeavat tässä suhteessa ei-rikollisista. Hänen havaintojensa perusteella rikollisen kallonmuoto on erilainen kuin henkilöllä joka ei ole syyllistynyt rikoksiin, ja hänen mielestään kallonmuodosta pystyi päättelemään jopa rikoksen tyyppin.

Lombroson lopullinen päätelmä oli että kaikki rikolliset eivät kuitenkaan ole synnynnäisiä, mutta suuri osa rikollisista oli tämän biologisen seikan kautta perineet ominaisuutensa.

Ei liene kovinkaan yllättävää, että hyvin pian hänen tutkimustensa jälkeen osoitettiin, etteivät teoriat rikollisuuden paljastavasta kallonmuodosta olekaan tieteellisesti päteviä.

Lombroson maine kriminologian kehittäjänä ei kuitenkaan ole peräisin vain näistä virheellisistä kallonmuototeorioista vaan siitä, että hän suuntasi huomionsa rikoksesta ja siihen suhtautumisesta rikolliseen henkilönä ja kiinnostui heidän ominaisuuksistaan. (Laine, 2009, s. 67.)

Tärkeimpänä kritiikin esittäjänä pidettiin Charles Goringia (1870-1919), joka niinkään oli vankilalääkäri. Hän tutki kolmeatuhatta vankia verrokkiryhminään yliopisto-opiskelijat sekä armeijan sotilaat, ja totesi ettei ryhmien välillä ollut minkäänlaisia oleellisia fyysisiä eroja. Hän kuitenkin samaistui Lombroson ajatukseen siitä, että biologia olisi merkittävä tekijä rikollisuuden syitä etsiessä.

3.2 Rikos ja omatunto

Psykoanalyttisessä perinteessä korostetaan varhaisen kasvuympäristön ja ensimmäisten ihmissuhteiden merkitystä epäsosiaalisen ja rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Toisena tärkeänä periaatteena on pidetty jatkuvuutta: varhaiset kokemukset näkyvät aikuisiän käyttäytymisessä. Keskeisimpänä selitysmallina on pidetty superegon puutteellisen kehittymisen johtamista rikolliseen käyttäytymiseen. Jos superego ei kehity normaalisti, ihminen antaa periksi idin mielihyvävaatimuksille eikä tunne syyllisyyttä tai ota huomioon muiden tunteita ja oikeuksia. (Haapasalo, 2008, s. 29.)

Varhaisissa psykoanalyttisissä teorioissa superegon kehitys on ajoitettu noin viiden vuoden ikään, psykoseksuaaliseen oidipaalivaiheeseen. Siihen mennessä lapsen yksilöitymiskehitys on päättynyt ja varhaislapsuuden omnipotenssin, kaikkivoipaisuuden tilan, oletetaan osittain jääneen taakse.

Myöhemmin on kuitenkin osoitettu, että omantunnon kehitys jatkuu lapsuuden jälkeenkin. Egopsykologit ja objektisuhdeteoreetikot esittävät uudempaa psykodynaamista näkemystä, jonka mukaan häiriöt yksilön eriytyemisessä ensimmäisestä hoitajastaan johtavat pahimmillaan persoonallisuushäiriöiden

syntyyn. Mm. Tuominen (1973) ja Schulman (2004, 2006) ovat selittäneen psykodynaamisesta näkökulmasta rikollista käyttäytymistä ja siihen liittyvää persoonallisuuden kehitystä. (Haapasalo, 2008, s. 29.) Schulmanin mukaan väkivaltainen käyttäytyminen saattaa olla sopeutumista traumaattisiin muistoihin ja lapsuuden olosuhteisiin.

3.3 Itsekontrolliteoria

Itsekontrolliteorian mukaan rikollisen teon taustalla on toimijan välinpitämättömyys toiminnasta johtuviin reaktioihin ja seuraamuksiin. Tämän vuoksi rikolliseen toimintaan ryhtyy useimmiten henkilöt jotka tavoittelevat välitöntä hyötyä tai tarpeen tyydytystä piittaamatta jälkiseuraamuksista. Itsekontrolliteoriassa rikoskäyttäytymistä selittää heikko itsekontrolli. Rikokset ovat spontaaneja eikä niissä oteta huomioon pitkän aikavälin seuraamuksia. Teorian mukaan on tyypillistä, että rikoksista paistaa läpi mielihalujen toteutus. Teoria ennustaa, että rikolliset ovat muita alttiimpia hakemaan välitöntä tyydytystä niin laillisin kuin laittominkin keinoin, ja täten heidän päihteidenkäyttöään sekä seksuaalista käyttäytymistään voi leimata riippuvuudet sekä holtittomuus. Myös alttius epävakaisiin ihmissuhteisiin ja onnettomuuksiin joutumiseen tuodaan esiin. Michael Gottfredsonin ja Travis Hirschin kehittämän teorian perusteella heikko itsekontrolli olisi varhaiskasvatuksessa yksilöön iskostettu piirre.

Teoksessaan *A General Theory Of Crime* Gottfredson ja Hirschi pyrkivät esittämään yleisen rikosteorian, joka selittäisi kaikkea rikollisuutta. (Kivivuori, 2008, s. 97)

3.4 Ongelmat lapsuusiän psykologisessa kehityksessä

Turvallinen ja välittävä kasvuympäristö on pohja terveelle itsetunnolle ja psyykelle. Lapsen perustarpeista huolehtiminen, hänen hyväksyminen omana itsenään sekä vanhemman johdonmukainen toiminta ja reagoiminen ovat usein edellytys tasapainoiselle psyykkiselle kehitykselle. lapsen tulisi pystyä kokemaan, että huolimatta käytöksestään hän on hyväksytty ja rakastettu, eikä häntä hylätä

missään tilanteessa. Erityisen tärkeää on myös se, että lapsi pystyy ennakoimaan vanhempiensa reaktiot, niiden ollessa johdonmukaisia. Jos toisena hetkenä lapsen teolle nauretaan ja toisena siitä rangaistaan, lapsen ja aikuisen välinen kiintymyssuhde saattaa kehittyä epävakaaksi. Lapselle on tärkeää että vanhemmat ovat hänen arjessaan läsnä myös tunnetasolla, ja että hänellä on mahdollisuus jakaa vuorovaikutuksessa sekä myönteisiä että kielteisiä tunteitaan. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppila, 2015, s. 77)

”Hyvän lapsuuden peruspilarit

- 1. Turvallinen paikka elää ja oppia ja mahdollisuus terveydenhuollon, ravinnon ja vaatetuksen saamiseen*
- 2. Vahvat perheet ja rakastavat, pysyvät huoltajat*
- 3. Sosiaalinen vuorovaikutus ja ystävyyssuhteet*
- 4. Luova leikki ja fyysinen aktiivisuus*
- 5. Luontoympäristön kunnioitus ja hoito*
- 6. Luova ilmaisu musiikin, tanssin, draaman ja muiden taiteenlajien muodossa*
- 7. Kasvatus, joka kehittää lapsen kaikkia kykyjä – kognitiivisia, fyysisiä, emotionaalisia ja eettisiä.*
- 8. Tukea antava, huolehtiva, ja lapsille ystävällinen yhteiskunta*
- 9. Kasvava itsenäisyys ja päätöksen teko*
- 10. Lasten ja nuorten osallistuminen yhteiskuntaelämään”*

(Nurmi ja muut, 2015, s. 134).

Lapsen persoonallisuuden kehitykseen vaikuttaa niin perimä kuin ympäristökin. Esimerkiksi laiminlyönti, emotionaalinen ja fyysinen pahoinpitely, pelon tai välinpitämättömyyden ilmapiirissä eläminen sekä traumaattiset tapahtumat altistavat myöhemmille ongelmille ja voivat vahingoittaa persoonallisuuden kehitystä. Rikollisuudellekin altistavia persoonallisuushäiriöitä tutkittaessa on usein havaittu ongelmia koehenkilöiden varhaisissa kiintymyssuhteissa. Näin ollen rikollisuuden syitä tutkiessa on yleisesti ottaen mielekästä suunnata katse jo lapsuusiän tapahtumiin ja olosuhteisiin. Tutkimusartikkelissa *Risk of violence by inmates with childhood trauma and mental health needs* joukko tutkijoita raportoi lähes puolella tutkimistaan vangeista olevan taustalla jonkin lapsuusiän traumaattisen kokemuksen. (Martin, Michael S.; Eljdupovic, Gordana; McKenzie, Kwame; Colman, Ian, 2015)

3.5 Turvaton kiintymys

Kiintymyssuhdeteoria perustuu Brittiläisen John Bowlbyn tutkimuksiin, joissa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta tarkasteltiin yksilön kehityksen pohjana.

Jos aikuisella on ongelmia tunteidensa tunnistamisessa tai säätelyssä, eikä hän siitä syystä kykene tunnistamaan vauvansa tunnetiloja, säätelyongelma siirtyy helposti vauvaan. Kun hoitajat vastaavat ennustettavalla tavalla, lapselle alkaa muodostua malleja ja oletuksia. Olennaisin oletus on se, että toiset ihmiset ovat emotionaalisesti saatavilla, auttamassa, helpottamassa tunteiden säätelyä ja saamassa olon jälleen hyväksi. Jos lapsi joutuu kasvamaan ilman tätä odotusta, hänestä tulee turvattomasti kiintynyt.

Eräässä tutkimuksessaan Bowlby tutki 44 nuoren varkauteen syyllistyneen lapsuutta, ja havaitsi että siinä missä 17 rikoksentekijää oli lapsuudessaan kokenut vähintään kuukauden täydellisen eron äidistään, verrokkiryhmässä tällaisen eron kokeneita oli vain kaksi. Varkaiden joukosta löydettiin myös 14 nuorta joiden suhteet toisiin ihmisiin olivat varsin pinnallisia, ja jotka vaikuttivat jopa tunteettomilta. Vertailuryhmässä tunteettomia nuoria ei ollut lainkaan. Tästä

Bowlby päätteli, että juuri varhaisella kasvuympäristöllä ja sen tapahtumilla on ratkaiseva merkitys persoonallisuuden patologisessa kehityksessä. (Haapasalo, 2008, s. 29.)

3.6 Rikollisuuden biologinen selitysmalli

Historiasta löytyy useita biologisia selityksiä rikollisuudelle. Milloin rikollisen on väitetty olevan tunnistettavissa kallonmuodosta, milloin muista ulkoisista seikoista. Modernin biososiaalisen lähestymistavan lähtökohta on kuitenkin se, että yksittäiset biologiset tekijät eivät vaikuttaisi rikollisuuteen, vaan vahingollisella kasvuympäristöllä olisi suuri vaikutus. Lisäksi on useimmiten mahdotonta päätellä johtuuko esimerkiksi lapsen antisosiaalinen käyttäytyminen siitä että antisosiaalisen vanhemman geenit ovat siirtyneet myös lapselle, vaiko siitä että aikuisen antisosiaalinen käytös on lapsen kaltoin kohtelun kautta vaikuttanut myös lapsen käytösongelmiin.

Rikollisen käyttäytymisen biososiaalisissa malleissa on tutkittu periytyvyyden lisäksi myös biokemiallisia tekijöitä sekä psykofysiologiaa. Tutkittavina kohteina ovat olleen niin keskushermoston välittäjäaineiden pitoisuudet, verensokerin mataluustaipumus, hormonaaliset tekijät sekä matala kolesterolitaso. Psykofysiologisia tekijöitä on tutkittu aivojen kuvantamismenetelmillä. Tutkimukset ovat osoittaneet eroavaisuuksia rikoksentekijöiden ja verrokiryhmiin kuuluvien henkilöiden välillä, mutta tutkimuksen ongelma on kuitenkin se, että on mahdotonta tietää ovatko löydökset seuraus vai selitys. Aivojen toiminnassa havaitut erot voivat olla seuraus henkilön kehityksen kuluessa tapahtuneista asioista ja varhaisista traumakokemuksista. (Haapasalo, 2008, s. 36.)

4. Perimän ja ympäristön yhteisvaikutus persoonallisuuden synnyssä ja rikollisuuden taustalla.

Useat sosiaalitieteelliset tutkimukset ovat selvittäneet rikollisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen alkuperää ja kehitystä. Tavallisesti yhteiskuntatieteilijät ovat

keskittyneet tutkimaan ympäristötekijöiden ja rikollisen käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Tällaisiksi on havaittu muun muassa vahingollinen tai epävakaa perheympäristö, ystävien rikoskäyttäytyminen ja epäsuotuisa asuinalue. Ympäristötekijöiden lisäksi yksilöt kuitenkin eroavat toisistaan myös perinnöllisten tekijöiden suhteen. Näiden perinnöllisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan käyttäytymistäipumuksen kehitykseen.

Tästä syystä antisosiaalisuuden ja muiden käyttäytymistäipumusten kehityksen tutkimuksessa keskittyminen pelkästään ympäristötekijöihin voi olla vahingollista, sillä se saattaa antaa harhaanjohtavaa informaatiota ja puutteellisen käsityksen näiden ominaisuuksien ja persoonallisuuden piirteiden synnystä. (Jokela, 2006.)

Artikkelissaan *Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä* Markus Jokela esittää antisosiaalisuudelle erilaisia määritelmiä kuten;

(1) sosiaalisten normien ja lakien rikkominen. Tällöin antisosiaalisuuden rajat määräytyvät ensisijaisesti rikoslain mukaan.

(2) psykiatristen kriteerien perusteella luokiteltu antisosiaalisuus. Antisosiaalinen persoonallisuushäiriö määritellään käyttäytymiseksi, joka toistuvasti rikkoo ja osoittaa välinpitämättömyyttä muiden ihmisten oikeuksia kohtaan.

Jotkut persoonallisuuden piirteet saattavat lisätä rikoskäyttäytymisen todennäköisyyttä, mutta rikoksen suorittaminen edellyttää silti myös useita tilannetekijöitä. Rikosten tekoon riskialtis persoonallisuus ei välttämättä johda rikosten tekemiseen. Vastaavasti henkilö voi syyllistyä rikokseen, vaikka hänellä ei olisi tähän mitään erityisiä taipumuksia. Näin ollen ympäristötekijöiden sekä perimän yhteisvaikutusta voidaan pitää varmimpana rikollisuutta selittävänä tekijänä.

Kaksostutkimukset osoittavat että antisosiaalisuuden perinnöllisyydestä ei ole epäilystä. Sen perinnöllisyyden sanotaan olevan samaa luokkaa kuin esimerkiksi persoonallisuuspiirteiden ja kognitiivisten kykyjen tai muiden käyttäytymispiirteiden perinnöllisyys. Samassa perheessä kasvaneiden sisarusten persoonallisuuksien samankaltaisuudet johtuvat lähes yksinomaan yhteisistä geneistä, ei yhteisistä ympäristötekijöistä. Tässä suhteessa antisosiaalisuus poikkeaa muista

persoonallisuustaipumuksista, sillä perhekohtaiset ympäristötekijät vaikuttavat sen kehitykseen. (Jokela 2006)

Ensimmäinen geenin ja ympäristön vuorovaikutuksen osoittava tutkimus käyttäytymistieteiden alalla oli Avshalom Caspin ja tovereittensa julkaisema (Caspi ym. 2003). He osoittivat, että tietty serotoniinia säätelevä geeni, 5HTT, oli väliin tuleva muuttuja tarkasteltaessa ympäristön ja stressaavien elämäntapahtumien vaikutusta depression puhkeamiseen. Tämä geeni oli yhteydessä yksilön herkyyteen epäsuotuisalle ympäristölle, niin että tämän geenin tietyn variantin kantajat olivat muita alttiimpia tulemaan depressiivisiksi epäsuotuisassa ja stressaavassa ympäristössä.

Perimän ja ympäristön yhteisvaikutuksesta puhuu myös Keltinkangas-Järvinen, jonka mukaan synnynnäinen temperamentti ja ympäristö vuorovaikutuksessa määrittävät ihmisen persoonallisuuden. Persoonallisuus on siis näiden kahden vaikutuksen yhteistulos, ja yksilölliset erot synnynnäisessä temperamentissa muodostavat persoonallisuuden kehityksen ytimen.

Geenien ja ympäristön vuorovaikutuksen tutkimukset ovat osoittaneet vääräksi sen usein esitetyn toteamuksen, että ”geeneillemhän me emme voi mitään”. Psykologisissa ominaisuuksissa ympäristö määrää loppupeleissä geenin merkityksen, tai geeni ympäristön merkityksen, kummin päin asia halutaankaan nähdä. Joka tapauksessa geenien vaikutus ymmärretään vasta sitten, kun ympäristön vaikutus on otettu huomioon. Perimä on mukana kaikessa, mutta geenit saavat merkityksensä sen mukaan millaisessa ympäristössä ne toteutuvat.

Niin kauan kun perimän yhteyttä johonkin psykologisiin ilmiöihin tutkitaan ilman kontekstia, niin joka toinen tutkimus löytää yhteyden, joka toinen ei, kun taas vuorovaikutuksen tarkasteleminen vie tutkimusta lähemmäs todellisen elämän ilmiöitä. (Keltinkangas-Järvinen, *Tieteessä tapahtuu* 2/2006,)

5. Rikollisuuden kehityspolku ja suojaavat tekijät

Rikollisuuden kehityspolkua on tutkittu pitkittäistutkimuksilla, joissa on seurattu henkilöitä lapsuudesta aikuisikään. Tunnetuimpina tällaisista tutkimuksista

pidetään Cambridge Somerville Youth Studya jossa seurattiin yli kahdensadan pojan elämää, sekä Westin ja Farringtonin tutkimusta jossa osallisena oli 411 poikaa joiden kehitystä tutkittiin. Molemmat tutkimukset osoittivat, että puutteelliset ja huonot kasvatuskäytännöt ennustavat lapsen joutumista rikosten pariin. On havaittu että mitä ongelmallisempi lapsen kasvuympäristö on, sitä aikaisemmin rikokset alkavat ja sitä todennäköisemmin lapsesta kehittyi krooninen rikoksentekijä. Välinpitämättömällä ja rankaisevalla kasvatuksella on todettu selkeää yhteyttä lapsen käytösongelmiin, jotka varhain ilmetessään kasvattavat todennäköisyyttä väkivaltarikoksiin, sopeutumisvaikeuksiin, päihdeongelmiin sekä ongelmiin parisuhteissa.

Useat pitkittäistutkimukset osoittavat, että lapsen ajautumiseen epäsosiaalisen kehityksen polulle vaikuttaa mm. vanhempien keskinäiset ristiriidat, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä lisäksi perheen rakenteelliset tekijät kuten köyhyys, monilapsisuus tai äiti- ja isähahmojen jatkuva vaihtuminen. (Haapasalo 2008, s. 35.) Tämän kaltaiset tekijät aiheuttavat psykologista rasitusta lapselle, ja toisaalta myös opettaa mallikäyttäytymistä tuhoisista elämäntavoista. (Lyyra, 107).

Usein yllä lueteltujen kaltaisten ilmiöiden selitykset ovat välittömiä. Esimerkiksi se että ilman isää kasvaneilla lapsilla on tutkitusti kohonnut riski rikollisuuteen, voi olla seurausta yksinkertaisesti siitä että yhden lapsen perheissä lapseen kohdistuva kontrolli on heikompaa kuin kahden aikuisen. Toisaalta myös isä- tai äitipuolen halukkuus ja kyky osallistua täysipainoisesti lapsen kasvatukseen ja kontrolloida tätä, voi olla heikompaa kuin biologisen vanhemman. (Kivivuori, 2013, s. 76.)

Julkaisussaan *Nuorisrikollisen henkilökuva* Markku Lyyra kuitenkin esittää, että lapsuuden kokemuksiin tiukasti takertuminen veisi sijaa rikollisen henkilön tahdonalaisilta teoilta. (Lyyra Markku, 107)

Ilmeisesti tällä viitataan käyttäytymisen (behaviour, syiden aiheuttamaa) ja toiminnan (action, tavoitehakuinen) eroihin. (Kivivuori, 2013, s.18.) Ihminen voi käyttäytyä rikollisesti muutenkin kuin lapsuutensa traumojen tuloksena syntyneen kenties epävakaaan persoonan varjossa.

On silti muistettava että kaikki rikollisuus ei suinkaan ole epävakaiden tai traumaattisten lapsuuden olosuhteiden tulosta, eikä kaikki tällaisissa oloissa

varttuneet luonnollisestikaan ole rikollisia. Psykososiaalisesti vaikeista kasvuoloista selviytyminen on mahdollista lapsella niin sanotun resilienssin avulla, jolla viitataan kykyyn selviytyä ja ”toipua” traumatisoivista oloista. (Määttä, 2007). Tämän lisäksi ihmisellä voi olla yksi tai useampia suojaavia tekijöitä, jotka auttavat selviytymään muutoin hyvinkin hankalissa olosuhteissa.

Jollakin urheiluharrastus toimii pinnalla pitäjänä ja antaa uskoa siitä että osaan ja pystyn kyllä. Joku saa voimaa ja mielihyvää musiikista tai hiljaisessa luonnossa kuljeksimisesta. Joku taas kokee että yksikin turvallinen ja välittävä aikuinen, oli se sitten sukulainen, opettaja, urheiluvalmentaja tai lastenkodin työntekijä, on antanut voimaa ja toivoa paremmasta.

Pro gradu -tutkielmassaan Minna Laakkonen on tarkastellut juuri luokanopettajien käsityksiä ja käytäntöä siitä mitä on huolenpito ja hoiva oppilasta kohtaan. Olkoonkin se ennen kaikkea arkista ja jokapäiväistä toimintaa sekä rationaalisuuteen pohjautuvaa emotionaalisisimman hoivan rinnalla (Määttä, 2007,) se voi olla jollekin lapselle enemmän kuin hän koskaan kotonaan välittämistä on kokenut.

Teoksessaan *Rikollisuuden syyt* Janne Kivivuori (2008) esittää että yksilöiden välillä rikosalttiudessa on eroja. Hänen mukaansa perimä määrittää persoonallisuuden eroja aggressiivisuudessa, impulsiivisuudessa, itsekontrollissa ja päihdehakuisuudessa. Varsinaista ”rikollisuusgeeniä” ei siten hänenkään mukaansa olisi, mutta perimä on aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa: ihmiset hakeutuvat ja valikoituvat sosiaalisiin tilanteisiin luonteen ja persoonallisuuden mukaan.

Myös Eysenck on katsonut rikollisuuden liittyvän perinnöllisyyteen sitä kautta, että tietyt geneettiset ominaisuudet määrittävät ihmisen persoonallisuutta, jonka ohjaamana hän mahdollisesti ajautuu rikoksiin.

Lapsuuden kokemusten merkitystä rikollisuuteen on selvitetty mm. Freudin toimesta myös psykoanalyysin avulla.

6. Pohdinta

Tämän työn kirjoittaminen on ollut alusta saakka hyvin mielenkiintoinen prosessi, johtuen luonnollisesti suurilta osin siitä, että aihe on itse valittu sen mukaan, mikä itseäni eniten kiinnostaa.

Olen työstänyt tutkielmaani pitkällä aikavälillä, sillä aiheenvalinnan ja tutkimussuunnitelman palautuksen jälkeen jäin äitiyslomalle. Tuona aikana kotona ollessani tutustuin kirjallisuuteen ja muutamaan pääteokseen joihin työssäni usein tukeuduin. Kirjoittamisen aloittaminen oli hankalaa, mutta hyvin pian aiheesta alkoi muodostua jonkinlainen kokonaiskuva ja tekstin tuottaminen oli jo helpompaa.

Koin jonkun verran ongelmia aiheenrajauksessa. Toisaalta rikollisuuden syitä ja taustatekijöitä on tutkittu verrattain paljon, mutta toisaalta juuri omaan tutkielmaani sopivien lähteiden löytäminen oli välillä työlästä. Usein on tutkittu jonkun tietynlaisen rikoksen tekijöitä, kuten seksuaalirikolliset tai väkivaltarikolliset. Yritin välttää tällaisten tutkimusten käyttöä lähteenäni siitä syystä, että tavoitteenani on tutkia rikollista käyttäytymistä yleisellä tasolla, rajaamatta rikosta mihinkään tiettyyn kategoriaan.

Sain onnistumisen tunteita siitä, kun eri teoksia läpikäydessäni huomasin välillä kertaavani asiaa jonka olin lukenut jo aiemmin. Palkitsevaa oli myös se että suurelta osin kirjoittaminen, lähteiden etsiminen ja lukeminen oli hauskaa ja innostavaa. Tämä vahvisti tunnetta siitä, että on valinnut tieteenalansa juuri sen mukaan, mikä itseä eniten kiinnostaa.

Olen suorittanut viikon mittaisen kandidaatin tutkintoon kuuluvan harjoittelun rikosseuraamuslaitoksella, Oulun yhdyskuntaseuraamustoimistolla tämän tutkielman työstämisprosessin aikana. Tällä hetkellä tunnen että voisin tulevaisuudessa työskennellä joissain tehtävissä rikosseuraamusalalla, sillä se pitää sisällään niin paljon todella mielenkiintoisia osa-alueita.

Odotan suurella innolla työni saattamista pro gradu –tutkielmaksi empiirisine osioineen. Olen jo ollut yhteydessä tahoihin joiden kautta uskon saavani tutkielmaani varten sopivia henkilöitä haastateltavaksi, sekä aloittanut tutustumaan siihen miten haastattelulomake tällaisen aiheen ympärille luodaan.

Toivon että käytännön asiat eivät tulisi olemaan este sille, että voisin jatkaa työni kirjoittamista graduksi ilman pidempää taukoa, tällä samalla innolla ja mielenkiinnolla aihetta kohtaan, jonka nyt omaan.

7. Johtopäätökset

Tutkimieni teosten ja lähteiden perusteella vaikuttaisi siltä, että lapsuuden kokemuksilla on huomattava yhteys myöhempään rikolliseen käyttäytymiseen.

Lapsuudessa koetut traumaattiset tapahtumat, laiminlyöntikokemukset ja terveelle psyykkiselle kasvulle epäsuotuisat olosuhteet jättävät jälkensä lapseen, joka myöhemmin aikuiseksi varttuessaan saattaa tiedostamattaan toimia itselleen ja ympäristölle vahingollisesti.

Toisaalta tietynlaisista persoonallisuuden häiriöistä kärsivät henkilöt voivat toimia rikollisesti vakaankin harkinnan tuloksena, suunnitelmallisesti ja jopa uhmakkaasti. Tällaisissakaan tapauksessa pyrittäessä ymmärtämään toiminnan syitä, ei silti ole perusteetonta kääntää katsettaan lapsuuden kokemuksiin. Rikollisilla tavataan persoonallisuushäiriöitä, ja persoonallisuushäiriöt johtuvat usein lapsuuden emotionaalista tai fyysisestä kaltoin kohtelusta. Näin ollen syy-yhteys voi olla löydettävissä myös silloin, kun henkilö tekee rikoksia tiedostaen tekojensa seuraukset.

Pyrittäessä ymmärtämään rikollisen käyttäytymisen syitä, on kautta aikojen esitetty hyvin paljon toisistaan poikkeavia teorioita. Vallitseva mielipide siitä ettei perimän ja ympäristötekijöiden yhdysvaikutusta tulisi sivuuttaa, kuulostaa omastakin mielestäni järkevältä. Toisaalta on henkilöitä jotka kertovat tehneensä rikoksen hetken mielijohteesta aikuisiällä, ilman että kukaan tai mikään osasi sellaista ennustaa. Aion jatkossa tutkia myös tällaisia tapauksia, oletukseni että henkilön persoonassa tai temperamentissa on kuitenkin joitain sellaisia piirteitä, jotka jossain määrin ennustavat epäsosiaalista tai rikollista käyttäytymistä.

Kaiken kaikkiaan johtopäätöksenä työlleni esittäisin, että varhaiset kokemukset ja elinympäristö määrittävät usein myöhempää rikollista käyttäytymistä tavalla tai toisella. Lapsuuden kokemusten merkitystä myöhempään käyttäytymiseen ei siis

tulisi aliarvioida, vaikka usein kuuleekin sanottavan että aikuinen ihminen itse päättää kuinka elämässään toimii.

8. Lähteet

Haapasalo, *Kriminaalipsykologia*, PS-kustannus 2008

Kiehelä, Hakonen, *Rikostorjunta perusteet, Poliisin oppikirjasarja 2/93*, Helsinki : Sisäasiainministeriö, poliisiosasto, 1993

Kivivuori, *Rikollisuuden syyt*, Nemo 2013

Laine, *Kriminologia ja rankaisun sosiologia, Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 1/2007*, Tietosanoma.

Laitinen, K. Aromaa *Näkökulmia rikollisuuteen* Tammerpaino Oy 1994

Laitinen, K. Aromaa, *Rikollisuus ja Kriminologia*, Vastapaino 2005

Lyyra, *Nuorisorikollisen henkilökuva, Nuoret, rikollisuus ja ennaltaehkäisy*, toim.

Laitinen, Nuorisorikollisuus ja poliisin ennalta ehkäisevä toiminta –projektin julkaisu n:o 3. Turku 1993

Mattson, *Pahanteon Psykologia*, raportti rikollisuudesta ja moraalista Tietosanoma OY 1998

Martin, Michael S.; Eljdupovic, Gordana; McKenzie, Kwame; Colman, Ian, *Risk of violence by inmates with childhood trauma and mental health needs* 2015

Määttä, *Helposti särkyvää*, Kirjapaja 2007

Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppila, *Ihmisen psykologinen kehitys*, Jyväskylä, 2015

Keltinkangas-Järvinen, *Ympäristö vai perimä – psykologian pitkä tie tasapainoiseen ihmiskäsitykseen*, Tieteessä tapahtuu 2/2006

Jokela, *Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä*, Honkatukia & Kivivuori (toim.), Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli, Helsinki 2006